

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Фетько Ю.І.,
асистент кафедри міжнародного права
юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

У відповідності із теорією походження прав людини, то права людини поділяють на три покоління. Першим поколінням прав людини є громадянські та політичні права, другим поколінням прав людини є соціально-економічні та культурні права, до третього покоління прав людини відносять колективні права, або права «солідарності» [1, с.214]. Останнім часом все частіше права людини четвертого покоління стають предметом дослідження у науковому колі. Такі права є закономірним явищем, і виникають вони у силу розвитку науки, генної інженерії, новітніх технологій та медицини. У науці вважається, що серед прав четвертого покоління людини досить суперечливими є саме права які стосуються сфери охорони здоров'я. Адже з одного боку вони дають можливість вирішити такі проблеми, до прикладу як необхідність в органах для трансплантації, безпліддя тощо. А з другого боку вони можуть і нести серйозну загрозу для майбутніх поколінь, до прикладу, коли мова йде про клонування [2, с.110].

У зв'язку із цим украй важливо визначити закріплення права на охорону здоров'я у міжнародно-правових актах. Оскільки, міжнародно-правові акти впливають на формування внутрішнього законодавства держави у даній сфері. Незважаючи на загальне визнання права на охорону здоров'я за кожною людиною, то тут доводиться констатувати, що на сьогодні у науці даному праву не приділяється належної уваги. Різні аспекти даної проблематики досліджено такими вченими, як Авиамова О., Барабаш О.О., Венгерова А.Б., Дмитрієва Ю.А., Жидкова О., Жидкова О., Крилова Д., Лазур Я.В., Мушак Н.Б., Оленін П.В., Рудінський Ф.М., Семітко А.П., Тиріна М.П., Тиріна М.П., Шибаніц Д.М. та ін. Також у вітчизняній правовій науці наявні дослідження, присвячені окремим правам, таким як право на евтаназію Блажівська Н.Є., Булеца С.Б., Марисюк К., Стефанчук М.М., Стефанчук М.О., Стефанчук Р.О., Янчук А.О. та ін., на трансплантацію органів Болдіжар С.О., Пішта В.І та ін., сурогатне материнство Булеца С.Б., Онищенко О.В. та ін. Але, на жаль сьогодні у науці права відсутні дослідження регламентації права на охорону

здоров'я у міжнародно-правових актах. Фрагментарно ці аспекти висвітлюються в контексті аналізу історії становлення і розвитку міжнародного права.

Право на охорону здоров'я отримало своє нормативне закріплення у міжнародному праві. В цілому сукупність міжнародно-правових актів, що закріплюють право на охорону здоров'я, може бути представлена наступним чином: міжнародні стандарти з прав людини, які визначають право на охорону здоров'я: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права в 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція про права дитини 1989 р. та регіональні стандарти з прав людини, які визначають право на охорону здоров'я: Американська декларація прав і обов'язків людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколи до неї, Американська конвенція про права людини 1969 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Африканська хартія прав людини і народів 1981 р., Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 р., Європейська соціальна хартія 1996 р., Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р.

Права людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я нерозривно пов'язують із життям людини і які виникли унаслідок розвитку науки і технологій у сфері біології та медицини. До таких прав відносять права на штучне запліднення, трансплантацію органів, клонування, евтаназію, зміну статі.

Базовим міжнародно-правовим документом який регулює *клонування* є Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р. Сьогодні із 42 держав-членів Ради Європи понад 30 держав приєдналися до цієї Конвенції. Вона є першим юридично зобов'язуючим міжнародним документом спрямованим на захист людської гідності, прав і свобод шляхом прийняття ряду принципів і заборон проти неправильного використання досягнень біології та медицини. Дана Конвенція полягає в тому, що інтереси людини вище інтересів науки або суспільства. Конвенція викладає ряд принципів і заборон стосовно до генетичних і медичних досліджень, права на приватне життя і інформацію, трансплантації та ін. [3].

Метою цієї Конвенції є захист гідності всіх людей та гарантії кожній особі без дискримінації, поваги до її недоторканості та інших прав і основних свобод щодо застосування біології та медицини. Відповідно кожна держава має вживати у своєму

внутрішньому законодавстві заходів, необхідних для введення в дію положень цієї Конвенції. Цей документ звертає увагу на те, що має бути необхідний захист гідності індивідуальної цілісності кожної людини, бо це має важливе значення у сфері генної інженерії. У відповідності із статтями 5,13,16 вимога стосовно захисту цілісності людини поширюється на її генетичні структури: впливати на них можна тільки в інтересах самої людини та при наявності її добровільної згоди [4, с.4-5].

Розділ IV «Геном людини» Конвенції містить важливі положення стосовно становлення біомедичних прав людини. У відповідності із статтею 11, то забороняється будь-яка форма дискримінації особи за ознакою її генетичної спадковості. Стосовно конкретизації норм Конвенції щодо окремих галузей біомедицини керівний комітет з біоетики Ради Європи розробляє Додаткові протоколи до Конвенції [4, с. 4-5]. У 1998 р. Рада Європи випустила поправку до своєї Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р., Додатковий протокол до Конвенції про заборону клонування людських істот забороняє «будь-яке втручання з метою створення генетично ідентичної людини з іншою людиною, будь то жива чи мертва» [5].

Основними міжнародними нормативно-правовими актами які регулюють питання здійснення трансплантації можна виділити такі як: Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р.; Положення про трансплантацію фетальних тканин, прийняте на 41-й Всесвітній медичній асамблеї у 1989 р.; Декларація щодо трансплантації людських органів, прийнята на 39-й Всесвітній медичній асамблеї у 1987 р. та Основні принципи трансплантації органів людини, прийняті Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1991 р. [6, с.238].

Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р. покликана захищати права і гідність живих людей. Так, її норми регулюють тільки частину проблем трансплантації, тобто вилучення тканин для трансплантації у живих донорів. Глава VI Конвенції стосується видалення органів і тканин у живих донорів в цілях трансплантації, а її глава VII забороняє отримувати фінансову вигоду від використання тіла людини або його частин [7, с.127].

Особливу увагу цей документ зосереджує на захист осіб, котрі не можуть дати згоди на видалення органів або тканин. Так, стаття 20 Конвенції визначає, що видалення органу

або тканини в особи, яка є недієздатною, забороняється. Отже, її нормами регулюється тільки частина трансплантології, вилучення органів і тканин для трансплантації у живих донорів.

Міжнародно-правовими документами які регулюють право на життя і порушують питання евтаназії, то це є такі як: Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція по захисту прав та достоїнств людини у зв'язку з застосуванням досягнень біології та медицини: Конвенція по правах людини і біомедицині 1997 р. [8, с.226].

Питання репродуктивних прав у міжнародному праві займають не останнє місце. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. визначає права жінок і чоловіків вільно приймати рішення про кількість дітей і проміжки між їх народженням, а також право на інформацію, освіту та засоби, що забезпечують їм можливість користуватися такими правами. У Віденській декларації 1993 р. визначаються основні репродуктивні права, і на основі принципу рівності між жінками і чоловіками визначено про право жінок на доступну і адекватну охорону здоров'я, а також на широке коло послуг в галузі планування сім'ї. Конвенція з прав людини в біомедицині 1996 р. є обов'язковим юридичним документом в галузі охорони здоров'я, спрямована на захист людини від можливих зловживань, пов'язаних з використанням нових біологічних і медичних методів і процедур [9].

З розвитком медицини питання зміни статі набувають все більшої актуальності. На міжнародному рівні були прийняті спеціальні документи, присвячені правам таких осіб. У Декларації Організації Об'єднаних Націй з питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності йдеться про заборону дискримінації за цією ознакою. Держави, які підписали Декларацію засуджують насильство, домагання, відчуження, забобони, спрямовані проти осіб через гендерну ідентичності.

На рівні Ради Європи були рекомендовані способи захисту прав таких осіб Радою міністрів, Парламентською асамблеєю та Комісаром з прав людини Ради Європи. У Рекомендації № CM/Rec(2010)5 «Про заходи по боротьбі з дискримінацією за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності», прийнята 31 березня 2010 р. йде мова, що державам-учасникам слід переглянути своє законодавство на предмет подолання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності [10].

У Резолюції № 1728(2010) «Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності», прийнята 29 квітня 2010 р. наголошується, що «особи з трансгендерною орієнтацією постійно піддаються дискримінації і позбавляються прав у багатьох державах-членах Ради Європи через дискримінаційні підходи і перешкоди в призначенні лікування зі зміни статі і юридичне визнання нової статі. Одним з наслідків цього є відносно високий відсоток самогубств серед осіб трансгендерною орієнтацією». Також у Резолюції висловлено занепокоєння, викликане висловлюваннями державних і релігійних діячів, засобів масової інформації, спрямованих на розпалювання ненависті і ворожнечі по відношенню до таких осіб [11].

Таким чином, право на охорону здоров'я є основним загальновизнаним правом людини: воно закріплене в багатьох міжнародних універсальних і регіональних договорах та є підтвержене багатьма деклараціями і резолюціями міждержавних організацій і конференцій. Варто відзначити, що представлена сукупність міжнародно-правових актів не надає відповіді на питання про конкретний юридичний зміст даного права в контексті правової інституціоналізації і концептуалізації обсягу правомочностей індивіда, а також обсягу обов'язків держав щодо реалізації даного права на охорону здоров'я. В цілому ж, все таки за державою залишається забезпечення реалізації даного права на охорону здоров'я, тобто користування правом на охорону здоров'я має бути визначено умовами передбаченими національним законодавством держави.

Список використаних джерел:

1. Барабаш О.О. Четверте покоління прав людини: загально-теоретична характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2016. № 837. С. 213-217.
2. Булеца С.Б., Менджул М.В., Паніна Ю.С. Правова природа та зміст прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 55. Том 1.* 2019. С. 110-113.
3. Details of Treaty No.164 Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164> (дата звернення: 20.03.2020).

4. Короткий Т. Правові аспекти клонування людини. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/722/Korotkyi%20TR%20Pravovi%20aspekty%20klonuvannya%20lyudyny.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.03.2020)
5. Дополнительный протокол к Конвенции о защите прав человека и достоинства человеческого существа в связи с использованием достижений биологии и медицины, касающийся запрещения клонирования человеческих существ (ETS N 168). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_526 (дата звернення: 22.03.2020).
6. Пипченко Б. Ю. Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_234_01.pdf (дата звернення: 22.03.2020).
7. Міщук І.В. Інформаційна регламентація міжнародно-правових актів трансплантації органів і тканин людини. *Правова інформатика. № 3-4(31)/2011*. С. 124-130.
8. Гайдайчук І.В. Право людини на евтаназію: міжнародно-правове закріплення та практика. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6023/Gaidaichuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.03.2020).
9. Міжнародно-правове регулювання питань штучного запліднення. URL: https://studbooks.net/1082280/pravo/mezhdunarodno_pravovoe_regulirovanie_voprosov_iskusstvennogo_oplodotvoreniya (дата звернення: 22.03.2020).
10. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a (дата звернення: 22.03.2020).
11. Resolution 1728 (2010) Final version Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity. URL: <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmQvbnVvcG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0xNzg1MyZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGFjZS5uZXQvWHRsdC9QZGYvWFJlZi1XRRC1BVC1YTUwyUERGLnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPTE3ODUz> (дата звернення: 22.03.2020).